

UDK: 327.56:351.86(4-672EU:477)
Bibliid 0543-3657, 66 (2015)
God. LXVI, br. 1160, str. 5–19
Izvorni naučni rad
Primljen: 17. 08. 2015.

Dragana DABIĆ¹

Zajednička spoljna i bezbednosna politika Evropske unije prema ukrajinskoj krizi

SAŽETAK

U ovom radu zastupa se stav da u ukrajinskoj krizi EU ne samo da se nije pokazala kao dorašla ozbiljnosti situacije (uostalom, kao i u ranijim krizama na evropskom tlu), već se, po prvi put u svojoj istoriji, našla u ulozi izazivača ozbiljnog međunarodnog konflikta. Sučena sa pogubnim posledicama svoje agresivne i ishitrene „evropeizacije“ „novog“ istoka Evrope (isticanje prava na normativnu hegemoniju vođenu dominantno geopolitičkim motivima), jednom kada se sukob rasplamsao, preteći da izazove nesagledive posledice po stabilnost posthladnoratovskog bezbednosnog poretka, nije joj mnogo preostalo nego da se prikloni politici Sjedinjenih Američkih Država. Ona je tako propustila još jednu priliku da u polju spoljne politike formuliše nekakav specifično evropski pristup koji bi zaista vodio računa o vrednostima koje su utkane u njen Osnivački akt (mirovni u ujediniteljski projekat). U radu se zaključuje da ukoliko želi da povrati urušeni međunarodni kredibilitet, EU mora da učini kvalitativni zaokret od sadašnje, u najvećoj meri geopolitičkim interesima determinisane politike, ka političkim vrednostima koje mnogi smatraju (ili su barem ranije smatrali) specifičnim za EU. Delom se radi o vrednostima koje se vezuju za njenu meku moć, a delom onim koji su tekovina samog političkog sistema EU, poput jedinstvenog tržišta bez barijera.

Ključne reči: Ukrajinska kriza, Istočno partnerstvo, Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU, meka moć EU, atlantizam.

¹ Dragana Dabić, doktorant, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Rad je nastao u okviru prve generacije volontera u Institutu za međunarodnu politiku i privredu tokom 2015. godine, e-mail: ddabic1988@yahoo.com.

Uvod

Tek što su zvaničnici Evropske unije (EU, Unija) „odahnuli“ i objavili da je po pitanju ekonomske krize u evrozoni najgore prošlo i da je EU svetu još jednom demonstrirala da je u stanju da ponudi nova rešenja, te da je njen sistem upravljanja znatno izdržljiviji nego što se to isprva, na početku krize, činilo, novi izazovi (ovoga puta spoljnopolitički i bezbednosni) zahtevali su hitno angažovanje. Isprva, unutarpolitički konflikt u Ukrajini oko suprotstavljenih spoljnopolitičkih preferencija vlasti i opozicije, eskalirao je u krizu međunarodnih razmera. Postalo je uobičajeno da se kriza u Ukrajini² označava kao svojevrsna prekretnica – neuspeh, ili čak slom posthladnoratovskog evropskog bezbednosnog poretka. Nepomirljivi sukob interesa i nepoverenje „Zapada“ i „Istoka“ konačno je rezultirao odbacivanjem Gorbačovljeve iluzije o „zajedničkom evropskom domu“ (*common european home*).

Cilj ovog rada biće da predstavi i kritički sagleda delovanje EU suočene sa krizom u Ukrajini. Tako, počće se od pretpostavke da u ukrajinskoj krizi EU ne samo da se nije pokazala kao dorašla ozbiljnosti situacije (uostalom, to nije nepoznanica, isti je slučaj bio i u ranijim krizama na evropskom tlu), već se, po prvi put u svojoj istoriji, našla u ulozi izazivača ozbiljnog međunarodnog konflikta. Sučena sa pogubnim posledicama svoje agresivne i ishitrene „evropeizacije“ „novog“ istoka Evrope (isticanje prava na normativnu hegemoniju vođenu dominantno geopolitičkim motivima), jednom kada se sukob rasplamsao, preteći da izazove nesagledive posledice po stabilnost posthladnoratovskog bezbednosnog poretka, nije joj mnogo preostalo nego da se prikloni politici Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i nanovo stavi sebe u podređeni položaj. Imajući u vidu jedan od proklamovanih ciljeva Lisabonskim ugovorom „ojačane“ Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (ZSBP), po kome EU nastoji da „jača identitet Evrope i njenu nezavisnost u cilju unapređenja mira, bezbednosti i napretka u Evropi i svetu“,³ ostaje samo da se žali nad još jednom izgubljenom šansom (da li i konačnom?) za nekakav specifično evropski pristup, koji bi uzeo u obzir idealističku zamisao evropskih „očeva osnivača“ o EU kao mirovnom i ujediniteljskom projektu, a ne kao faktoru razdora na „starom kontinentu“.

² Izraz „ukrajinska kriza“ ima svoje šire i uže značenje. U širem smislu, ovaj izraz se vezuje za mukotrpan proces izgradnje državnosti koji je započeo 1991. godine kada je Ukrajna odlučila da napusti Sovjetski Savez. Duboke podele koje postoje u ukrajinskoj naciji (jezičke, kulturološke, konfesionalne, političke, koje se uz to i teritorijalno manifestuju), danas prete samom opstanku jedinstvene države. U užem smislu, koji je u akademskoj literaturi i uobičajeniji, ovaj izraz se odnosi na „način na koji su unutrašnje ukrajinske napetosti postale internacionalizovane i izazvale najozbiljniju krizu u Evropi od okončanja Hladnog rata.“ Detaljnije o ovome videti u: Richard Sakwa, *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, I.B. Tauris, London, New York, 2015, pp. XXV. Citat je sa str. X.

³ Preambula Ugovora o Evropskoj uniji.

Na početku biće izneta srodna razmatranja o pozicioniranju EU u globalnim odnosima moći. U drugom delu rada koncizno će biti izloženi odnosi EU i Rusije, nakon „velikog“ istočnoevropskog proširenja Unije, sa posebnim osvrtom na program tzv. Istočnog partnerstva. Pokušaj EU da uspostavi kontrolu nad svojim novim granicama putem intenziviranja odnosa sa zemljama novog istočnog susedstva (iza kojih stoji želja Unije da što pre od Rusije preuzme na sebe ulogu njihovog najvažnijeg ekonomskog, političkog, ali i bezbednosnog partnera), ne samo da nije doprineo umanjenju bezbednosnih pretnji, već se pokazao i kao „plodno tle“ za rasplamsavanje krize u Ukrajini. U trećem delu, biće analizirane spoljnopolitičke mere koje je EU preduzela u cilju razrešenja krize. U poslednjem delu rada, ukrajinska kriza biće stavljena u širi kontekst menjajuće stvarnosti međunarodnih odnosa i preoblikovanja globalnih odnosa moći između velikih sila.

1. O mestu Evropske unije u globalnim odnosima moći – raskorak između želja i mogućnosti

Kada govore o međunarodnom položaju EU, tj. o njenoj očiglednoj želji da „zaigra“ ulogu tzv. globalnog aktera u svetskim poslovima, teoretičari upadljivo često polaze od, sada već čuvene, distinkcije Džozefa Naja (*Joseph Nye*) o tvrdoj i mekoj moći u međunarodnim odnosima. Pošto je tvrda moć, odnosno posed nadmoćne vojne sile, rezervisan za SAD (ali ne jedino za njih!), EU je morala da se zadovolji „samo“ mekom moći.⁴ Poželjnost članstva i težnja velikog broja država ka istom čini politiku proširenja jednom od najuspešnijih politika Unije i *de facto* odrazom njene meke moći. Svoju meku moć EU crpi i iz drugih izvora: pomoći zemljama u razvoju, uspeha njene zajedničke trgovinske politike i prepoznatljivih istupa u Svetskoj trgovinskoj organizaciji, zatim iz zalaganja za zaštitu ljudskih prava i kulturni pluralizam, učešća u humanitarnim i spasilačkim misijama, promovisanja politike zaštite životne sredine, borbi za humanija, na idejama socijaldemokratskih vrednosti organizovana društva i dr. Nažalost, usled prevladavanja neoliberalnog

⁴ Pod pojmom meke moći (*soft power*), profesor Naj podrazumeva sposobnost da se oblikuju preferencije aktera bez posezanja za silom ili plaćanjem, odnosno tvrdom moći. „Država svoju meku moć crpi iz tri izvora: iz svoje kulture (na mestima na kojima je privlačna drugima), političkih vrednosti (kada im je dosledna i kod kuće i u inostranstvu) i spoljnih politika (kada ih drugi doživljavaju kao legitimne i uživaju moralni autoritet).“, Joseph S. Nye, „The Future of Russian-American Relations“, *Horizons*, winter 2015/issue no. 2, p. 34. Tako, moguće je tvrditi da je pomenuti treći izvor meke moći (a u značajnoj meri i drugi), naročito problematični u samopercepciji SAD-a kao „zaštitnika“ univerzalnih liberalnih i demokratskih vrednosti. S druge strane, pojedini autori posmatraju EU u potpuno drugačijem svetlu. Videti: „Svedeno na svet kao tržište ideja, ona (EU, istakla D.D.) je u jedinstvenoj poziciji da ponudi viziju rešavanja tekućih problema i načina upravljanja svetom, a pritom gotovo da nema negativni imidž i ne izaziva odbojnost kao što to čine SAD.“, Milan Igrutinović, „Evropska spoljna politika na dvostrukom koloseku promena: uticaj novih institucionalnih rešenja i pitanje aktuelne globalne uloge“, *Pravo i društvo*, br. 1, 2012, str. 38.

koncepta, mnoge od ovih vrednosti su na nivou Unije ozbiljno uzdrmane, ako ne čak i dovedene u pitanje. Posebno, kada se imaju u vidu nedovoljno transparentni pregovori o trgovinskom Sporazumu EU i SAD-a (*Transatlantic Trade and Investment Partnership - TTIP*), protiv kojih je evropska javnost uveliko digla glas.

Retko ko bi osporio da EU danas važi za moćnog i uticajnog regionalnog aktera. Ali, njeni zvaničnici i pojedine države članice želeli su više, u prvom redu veći uticaj jedinstvene EU u međunarodnim odnosima posredstvom zajedničke spoljne, bezbednosne i odbrambene politike. Kao da nisu mogli da prenebregnu gorku opasku, tj. retoričko pitanje nekadašnjeg američkog državnog sekretara Henrija Kisindžera (*Henry Kissinger*) o tome „ko govori u ime Evrope?“, evropski zvaničnici želeli su da Unija konačno „pregovori jednim glasom“ na međunarodnoj sceni. Tako i Lisabonski ugovor uvodi nezanemarljiv broj novina u oblast zajedničke spoljne i bezbednosne politike, a sve u cilju da EU bude bolje predstavljena na međunarodnoj sceni, a njeno spoljno delovanje koherentnije i efikasnije. Međutim, iako reformisan, institucionalni mehanizam koji okružuje spoljnopolitičko delovanje EU i dalje dominantno počiva na konsenzusu njenih članica, pa je samim tim i dalje kompleksan i trom a stvarnost međunarodnih odnosa zahteva brže i odlučne reakcije. Bilo je, pak, i onih koji su gajili iskrenu nadu da će se upravo sa evropskom spoljnom politikom među građanima Unije roditi „prekogranična svest o zajedničkoj evropskoj sudbini“.⁵ Ali, uprkos velikim očekivanjima, dogodilo se suprotno: „regionalna mirnodopska i demokratska opredeljenost EU iščilela je u njenom novom i nespretnom geopolitičkom usmerenju.“⁶ Kriza u Ukrajni je samo još jedan u nizu pokazatelja raskoraka između želje EU da putem ZSBP ostvari ambiciozne ciljeve u međunarodnoj politici (za koje ne smatramo da su *a priori* ekspanzionistički ili inkluzivni) i njenih konkretnih mogućnosti da „evropsku viziju“ sprovede u delo (partikularni spoljnopolitički interesi njenih članica i sledstveno, nedovoljno postojanje svesti o nekakvom zajedničkom evropskom identitetu, zavisnost od NATO saveza, kompleksna institucionalna struktura koja okružuje ZSBP i dr.).

2. Istočno partnerstvo - „Zajedničko“ ili „sporno“ susedstvo Evropske unije i Ruske Federacije?

U susret velikom proširenju iz 2004. godine, EU je razmatrala posledice koje će izazvati njen prijem u članstvo deset novih država, kako po sopstvenu bezbednost, tako i po zemlje nečlanice sa kojima će se ubuduće graničiti. Evropska politika susedstva (*European Neighbourhood Policy*) pokrenuta je

⁵ Jürgen Habermas, *The Crisis of the European Union - A Response*, Polity Press, Cambridge, 2012, p. 127.

⁶ Slobodan Samardžić, „Evropska unija između krize i dezintegracije“, *Pravo i društvo*, br. 1, 2012, str. 10.

2004. godine kao instrument ostvarivanja bližih odnosa sa zemljama susedima na istoku i jugu EU. Proklamovani cilj ove politike bio je ostvarivanje „prosperiteta, stabilnosti i bezbednosti na granicama EU“.⁷

Uticao ovog, najmasovnijeg, najambicioznijeg, i kako se ispostavilo po svojim posledicama za Uniju, najdalekosežnijeg proširenja očekivano se prelio i na odnose sa Ruskom Federacijom. Teoretičari su vrlo brzo uočili pretnju koju za nastavak integracije (dosezanje ideala o „sve bližoj Uniji naroda Evrope“) znači „povećanje različitosti političkih, društvenih i privrednih perspektiva koje donosi proširenje“.⁸ „Određeni broj novih članova jačanje atlantskih veza sa Velikom Britanijom i Sjedinjenim Državama stavlja iznad federalističkog projekta u okviru EU“.⁹ Ovakav njihov stav nimalo ne čudi, jer su SAD bile jedan od najvećih zastupnika njihovog relativno brzog prijema u EU, kome je prethodio prijem u NATO. Rusija je više puta stavila do znanja da se protivi daljem približavanju NATO pakta njenim istočnim granicama, ali je u tom trenutku bila opterećena nagomilanim unutrašnjim ekonomskim i političkim problemima i „nije imala ulogu regionalnog rivala Zapada“.¹⁰ Uz to, neke od novoprimaljenih istočnoevropskih članica (u prvom redu tri baltičke republike nekadašnje članice Sovjetskog Saveza, podržane od strane Poljske) unele su svoje strahove i resentimente prema Rusiji koji datiraju iz sovjetskog doba u polje evropske politike. Uprkos pokušajima traženja novih modaliteta saradnje (otpočinjanje pregovora o novom, sveobuhvatnijem Sporazumu EU-Rusija koji bi zamenio Sporazum o partnerstvu i saradnji iz 1994. godine, pokretanja nove inicijative Partnerstvo za modernizaciju i dr.), evidentno je bilo pogoršanje političkih odnosa „strateških partnera“. S druge strane, njihovi ekonomski odnosi (trgovina i investicije) sve više su jačali.

Nakon što je prošlo samo četiri godine od prijema Letonije, Litvanije, Estonije, Slovenije, Slovačke, Bugarske i Rumunije u članstvo NATO-a (2004. godine), Severnoatlantska alijansa je svoje ambicije usmerila još dalje na istok. Na samitu u Bukureštu 2008. godine razmatran je prijem Ukrajine i Gruzije u članstvo. Tadašnji američki predsenik Džordž Buš (*George W. Bush*) bio je jedan od najvećih zastupnika ove inicijative, ali je naišao na oštro protivljenje

⁷ European Commission, "European Neighborhood Policy: Strategy Paper", Brussels, 2004, Internet: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17007_en.htm, datum pristupa: 26/6/2015.

⁸ Pol Tejlor, *Kraj evropske integracije*, Albatros plus i Službeni glasnik, Beograd, 2010, str. 34.

⁹ Ibid. str. 33. Takođe, videti: „Proces proširenja izmakao je kontroli nekadašnjeg centra, jer poslednje proširenje, osim što je bilo neobično masovno (dvanaest novih članica prema petnaest starih), bilo je pre geopolitičko nego ekonomsko-tržišno. To je bio medijum kojim EU nije dovoljno ovladala i brzo se pokazalo da su nove države članice, onih deset bivšeg komunističkog uređenja prednost dale geopolitičkom sadržaju tzv. evroatlantskih integracija, a ne potpunom integrisanju u zajedničko tržište.“, Slobodan Samardžić, „Evropska unija između krize i dezintegracije“, op. cit., str. 24.

¹⁰ Ana Jović-Lazić, *Odnosi između Evropske unije i Ruske Federacije kraj XX i početak XXI veka*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015, str. 210.

Nemačke i Francuske. Na kraju samita usvojen je kompromis po kome NATO neće započeti formalni proces koji bi vodio članstvu, ali odobrava težnje Ukrajine i Gruzije i smelo proglašava: „Ove države će postati članice NATO“.¹¹ U slučaju eventualnog prijema Ukrajine u NATO, „odbrambena doktrina Rusije bila bi ugrožena, jer bi NATO došao na samo 450 km vazdušnom linijom od Moskve, što je u okviru dometa taktičkih projektila“.¹² Ovoga puta, Rusija nije bila samo posmatrač, već se postarala da svim uključenim akterima stavi do znanja da neće čekati skrštenih ruku dok je vojni savez zapadnih sila postepeno okružuje. Više puta su se ruski zvaničnici pozivali na „iznevereno obećanje Zapada“ dato prilikom ujedinjenja Nemačke da se NATO neće širiti na Istok. Istovremeno, unutar EU su sve glasnjiji bili oni koji su se zalagali za bliže povezivanje sa novim istočnim susedima, ponavljajući kao mantru da Rusija ne polaže pravo da odlučuje o sudbini država sa kojima se graniči i da bi Unija trebalo pozitivno da odgovori na njihove vapaje za približavanjem Zapadu.

Nedugo po okončanju rusko-gruzijskog sukoba, kao i rusko-ukrajinskog spora oko gasa (sa direktnim reperkusijama po Uniju), 2009. godine EU je na osnovu združene poljske i švedske inicijative pokrenula koncept tzv. Istočnog partnerstva (*Eastern Partnership*) kao deo Evropske politike susedstva koji je usmeren na nekadašnje republike Sovjetskog Saveza – tri istočnoevropske države koje se neposredno graniče i sa EU i sa Rusijom (Belorusija, Ukrajina, Moldavija) i tri države južnog Kavkaza (Gruzija, Azerbejdžan i Jermenija). Najvažnije, Istočno partnerstvo pružalo je mogućnost sklapanja sporazuma o pridruživanju (uključujući stvaranje zone slobodne trgovine između Unije i zemlje potpisnice), finansijsku pomoć EU i mogućnost ukidanja viza za građane uključenih zemalja. Da bi ove „mogućnosti“ bile ostvarene uključene države trebalo je da sprovedu ekonomske i političke reforme po meri EU (proces uslovljavanja). Potencijalno članstvo u Uniji nije pominjano. U načelu, Istočnim partnerstvom Unija kao da je Rusiji htela da pošalje poruku da će o „pitanjima koja se tiču ovih zemalja razgovarati direktno sa njima, a ne preko Moskve“.¹³ Po svojoj prilici, Rusija je ovu inicijativu EU shvatila kao pokušaj stvaranja „sfere uticaja“ na istoku kontinenta, na samim granicama Ruske Federacije, usmeren u krajnjem na destabilizaciju sve jače pozicije režima u Moskvi.

Formiranje Evroazijske carinske unije (*Eurasian Customs Union*) između Rusije, Belorusije i Kazahstana koje je usledilo naredne godine (2010), uobičajeno se percipira kao odgovor Rusije na sve veće opaženo prisustvo

¹¹ Videti: John J. Mearsheimer, „Why the Ukraine Crisis Is the West’s fault“, *Foreign Affairs*, Internet: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>

¹² Vladimir Trapara, „Savremeni značaj Makinderovog koncepta istočne Evrope: slučaj ukrajinske krize“, *Međunarodna politika*, god. LXV, br. 1155-1156, jul-decembar 2014, str. 37.

¹³ Ana Jović-Lazić, *Odnosi između Evropske unije i Ruske Federacije kraj XX i početak XXI veka*, op. cit., str. 208.

EU na nekadašnjem sovjetskom prostoru i njenih pokušaja sve veće formalizacije saradnje sa ovim državama. Tzv. „zajedničko susedstvo“ (*common neighbourhood*), termin koji EU u svojim dokumentima obilato koristi, a koji, kako se čini Rusija nikada nije prihvatila (ona ove države u svojim spoljnopolitičkim strategijama uglavnom naziva „bliskim inostranstvom“¹⁴), postaje u narednim godinama u sve većoj meri objekat sporenja i, kako se ispostavilo, različitih vizija (suprotstavljene regionalne integracije) dve strane.

Nakon više godina nimalo lakih pregovora sa EU, Ukrajina je na samitu Istočnog partnerstva u Viljnusu novembra 2013. godine (dakle, u vreme litvanskog predsedavanja Unijom) trebalo da potpiše Sporazum o pridruživanju koji uključuje i tzv. duboku i sveobuhvatnu zonu slobodne trgovine (*Deep and Comprehensive Free Trade Area*). Više članova ovog, samo na prvi pogled, pretežno ekonomskog sporazuma odnosi se na pitanja bezbednosti. Predviđeno je i postepeno usaglašavanje strana u pitanjima spoljne politike i bezbednosti, sa ciljem „sve dubljeg uključivanja Ukrajine u evropski bezbednosni prostor“.¹⁵ Iako EU prilikom sklapanja Sporazuma o pridruživanju sa trećim državama generalno teži sveobuhvatnom pristupu koji uključuje šire političke ciljeve, pojedini teoretičari su stava da bi Ukrajina potpisivanjem ponuđenog joj sporazuma „nepovratno bila uvučena u atlantsku bezbednosnu orbitu“¹⁶. Uz to, opredeljujući se za Sporazum sa EU, Ukrajina bi definitivno „okrenula leđa“ Evroazijskoj carinskoj uniji, usled njihove nekompatibilnosti.¹⁷ Tako da, uprkos suprotnoj retorici zvaničnika EU, Ukrajina zaista jeste, na neki način, stavljena u poziciju da „bira“ između EU („Zapada“) i Rusije. A u zemlji koja je tako duboko obeležena unutrašnjim podelama i koja se već dugi niz godina suočava sa ekonomskom krizom i političkom nestabilnošću, ovakva politika EU pokazala se kao pogubna.

Ukrajinski predsednik Viktor Janukovič, suočen sa oštrim ruskim pritiskom, doneo je odluku da odloži potpisivanje Sporazum sa EU na

¹⁴ Ibid., str. 211.

¹⁵ Videti: Čl. 7. Ukrajinskog Sporazuma o pridruživanju sa EU, Internet, <http://www.modernukraine.eu/wp-content/uploads/2012/12/EU-Ukraine-Association-Agreement-ENG.pdf>, 28/06/2015/

¹⁶ Richard Sakwa, „The death of Europe? Continental fates after Ukraine“, *International Affairs*, 91:3 (2015), John Wiley & Sons, p. 569.

¹⁷ Tako, *Lamberto Zannier*, generalni sekretar Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE) na sledeći način opisuje diplomatsku atmosferu koja je prethodila samitu u Viljnusu: „Kako se samit u Viljnusu približavao, ukrajinski ministar spoljnih poslova *Leonid Kozhara* me je podsticao da prilikom svojih periodičnih konsultacija u Briselu uverim EU u ukrajinsku odlučnost i obavezivanje EU; ali i takođe da objasnim da je Ukrajini potreban prostor da nastavi svoje angažovanje sa susednim državama, uključujući i Rusiju. Međutim, u tom pogledu EU se pokazala nefleksibilnom. Prilikom mojih susreta sa evropskim zvaničnicima, uključujući i tadašnjeg komesara za proširenje i susedsku politiku Štefana Filea, on je bio veoma odlučan u stavu da dubok i sveobuhvatan Sporazum o slobodnoj trgovini nije kompatibilan sa Carinskom unijom, i da Ukrajina mora sama da izabere svoj budući kurs.“, *Lamberto Zannier*, „Ukraine and the Crisis of European Security“, *Horizons*, winter 2015/issue no. 2, p. 48.

neodređeno vreme. U zamenu mu je od Moskve ponuđena značajno niža cena prirodnog gasa, preferencijalni zajmovi i određene trgovinske olakšice, što je on i prihvatio. Međutim, deo ukrajinske javnosti iskazao je svoje nezadovoljstvo ovakvom njegovom odlukom okupljajući se na glavnom trgu („Trg nezavisnosti“) u Kijevu. U naredna tri meseca antivladine demonstracije su eskalirale, uglavnom usled odluke Janukoviča da upotrebi silu protiv demonstranata, što je rezultiralo određenim brojem mrtvih. Zapadne sile (predvođene SAD-om) požurile su da podrže proteste i tako unutarpolitički ukrajinski sukob internacionalizovale.

3. Zajednička spoljna i bezbednosna politika Evropske unije i ukrajinska kriza

Na trenutak je delovalo da će ukrajinska kriza biti okončana mirnim putem, kada su u februaru 2014. godine predstavnici ukrajinske opozicije seli za pregovarački sto sa predsednikom Janukovičem. Potpisan je Sporazum koji bi omogućio Janukoviču da ostane na vlasti do raspisivanja prevremenih predsedničkih izbora (nakon usvajanja novog ukrajinskog ustava, a najkasnije do decembra tekuće godine). Na Sporazum su svoje potpise stavili ministri spoljnih poslova Nemačke, Francuske i Poljske, a u prisustvu predstavnika Rusije. No, on nikada nije implementiran, jer su lideri opozicije odlučili da odstupe od postignutog dogovora. Samo dan po potpisivanju pomenutog Sporazuma, ukrajinski parlament izglasao je nepoverenje predsedniku Janukoviču, koji biva prinuđen da prebegne u Rusiju. EU je odmah priznala i izrazila svoju podršku predstavnicima novog ukrajinskog režima, negirajući da se u Ukrajini dogodio državni udar, već „demokratsko glasanje u Parlamentu u kriznoj situaciji“.¹⁸ Ovo zatvaranje očiju pred „brutalnim kršenjem sporazuma koji su sami garantovali“¹⁹ predstavlja veliki udar za legitimitet Unije i njenih članica. Posebno, u kontekstu težnje Unije i njenih jakih članica da na sebe preuzmu ulogu medijatora u međunarodnim sporovima.

Nezadovoljni tokom događanja, stanovnici u istočnim delovima zemlje koji su bili proruski nastrojeni organizovali su svojevrzne kontrapobune i odbili poslušnost novoj Vladi u Kijevu. Poluostrvo Krim, važna strateška

¹⁸ Na sledeći način je američki profesor i čuveni realista *John Mearsheimer* u članku objavljenom u *Foreign Affairs*-u (koji je izazvao velike polemike u zapadnoj javnosti) opisao smenu vlasti u Ukrajini: „Nova Vlada u Kijevu je prozapadna i antiruska do srži, a četiri njena istaknuta člana su legitimno mogla biti etiketirana kao neofašisti. Iako, pun obim američkog angažovanja tek ostaje da se utvrdi, jasno je da je Vašington podržao državni udar (*the coup*).“ John J. Mearsheimer, „Why the Ukraine Crisis Is the West’s fault“, *Foreign Affairs*, Internet: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>, 28/06/2015/.

¹⁹ Vladimir Trapara, „Savremeni značaj Makinderovog koncepta istočne Evrope: slučaj ukrajinske krize“, op. cit., str. 38.

tačka na kome etnički Rusi čine većinu populacije i na kome je godinama stacionirana ruska crnomorska flota (na osnovu ukrajinsko-ruskog sporazuma), postalo je novo poprište krize. Prvog dana marta Federalni savet Rusije odobrio je predsedniku Putinu ovlašćenje da upotrebi ruske oružane snage na teritoriji Ukrajine radi očuvanja stabilnosti. Kada su počele da pristižu dojave o pojavi ruskih oružanih snaga na Krimu, EU je 3. marta sazvala vanredni sastanak Saveta, nakon koga je vrlo brzo usledio i vanredni sastanak evropskih šefova država i vlada u okviru Evropskog saveta, na kojem su osudili „jasno kršenje ukrajinskog suvereniteta i teritorijalnog integriteta aktima agresije ruskih oružanih snaga“ i zahtevala njihovo povlačenje u oblasti njihovog stalnog stacioniranja u saglasnosti sa Sporazumom o statusu i uslovima stacioniranja crnomorske flote na teritoriji Ukrajine iz 1997. godine.²⁰

Sredinom marta Parlament na Krimu proglasio je nezavisnost od Ukrajine, da bi nakon nekoliko dana usledio referendum o pripajanju Ruskoj Federaciji. Sa odobrenjem ruskog predsednika Krim je vrlo brzo inkorporiran u sastav Rusije. Istovremeno, Rusija je razmeštala svoju vojsku duž granice sa Ukrajinom. Evropska unija oštro je osudila Putinov *fait accompli* na Krimu nazivajući ga „aneksijom“. Održani referendum o priključenju Rusiji okarakterisan je kao nelegalan i predstavlja „jasno kršenje ukrajinskog ustava“.

U mesecima koji su sledili putem Krima krenuće i drugi proruski orijentisani regioni u Ukrajini. U Donjecku i Lugansku započeće oružana pobuna i oni će takođe odžati referendume o nezavisnosti. Ovoga puta, Rusija neće podržati njihovo osamostaljivanje, a Savet Federacije ukinuće ovlašćenje za upotrebu oružanih snaga Rusije na ukrajinskoj teritoriji. Međutim, kada je ukrajinska vojska preuzela akciju protiv pobunjenika, Rusija im je obezbedila određenu pomoć koja im je omogućila da joj se suprotstave.²¹

Pošto smo videli da doprinos EU stabilizaciji stanja u Ukrajini na samom početku internacionalizacije krize, u najmanju ruku, nije bio konstruktivan,²² postavlja se pitanje kakvu je ulogu na sebe preuzela, jednom kada je kriza eskalirala? Koje je to spoljnopoličke mere preuzela da obuzda njeno dalje zaoštavanje? Optužujući ruskog predsednika Vladimira Putina za kršenje normi međunarodnog javnog prava, opredelila se da se prikloni politici SAD-a i Rusiji uvede sankcije. Tako je bivši premijer Poljske Donald Tusk (koji je

²⁰ European External Action Service (EEAS), “EU sanctions against Russia over Ukraine crisis”, Internet: http://europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eu_sanctions/index_en.htm, 28/06/2015/.

²¹ Detaljnije o pobunama u istočnoj Ukrajini, kao i o interesima Rusije i SAD-a videti u: Vladimir Trapara, „Savremeni značaj Makinderovog koncepta istočne Evrope: slučaj ukrajinske krize“, op. cit., str. 38-40.

²² „EU je pokušala da se uključi u rane faze krize, ali ubrzo je postalo jasno da ona nije u stanju da igra neutralnu ulogu, koja je bila potrebna.“, Lamberto Zannier, “Ukraine and the Crisis of European Security”, op. cit., p. 51.

krajem 2014. godine preuzeo funkciju predsednika Evropskog saveta) u jednom govoru istakao da „Evropa mora da održi široke ekonomske sankcije protiv Rusije, sve dok Ukrajina ne povрати kontrolu nad svojim granicama, ili u suprotnom da rizikuje krizu sa Belom kućom“, optužujući neke od lidera EU za „pomirljivost“ prema Rusiji.²³

Zvaničnici EU formulisali su strategiju koja predviđa primenu tri nivoa sankcija prema Rusiji tj. njihovo postepeno zaoštavanje. Prva faza restriktivnih mera EU podrazumevala je podršku članica EU suspenziji Rusije iz učešća na međunarodnim samita (umesto da samit G8 bude održan u Sočiju, održan je sastanak u formatu G7 u Briselu), kao i suspenziju bilateralnih pregovora EU i Rusije oko novog Sporazuma i viznog režima. Drugu fazu sankcija EU primenila je nakon što je Krim inkorporiran u sastav Ruske Federacije (nakon „aneksije“). Određenim ruskim i ukrajinskim zvaničnicima, koji se smatraju odgovornim za „akcije protiv teritorijalnog integriteta Ukrajine“, uvedena je zabrana ulaska u EU i zamrznuta im je imovina. Tek nakon obaranja malezijskog putničkog aviona na teritoriji koju su držali pod kontrolom pobunjenici, EU je prešla sa sankcionisanja pojedinaca na restriktivne mere usmerene na ključne sektore ruske ekonomije. Najvećim ruskim državnim bankama ograničen je pristup evropskim tržištima kapitala. Uveden je embargo na uvoz i izvoz oružja, kao i robe dvostruke namene. Zabranjuje se i izvoz opreme i tehnologije potrebne za eksploataciju nafte iz dubokih voda, arktičke nafte i nafte iz uljanih škriljaca.²⁴ Rusija je na sankcije EU odgovorila kontrasantacijama, pored ostalog, zabranjujući uvoz prehrambenih proizvoda iz članica EU.

Još jedan od odgovora EU došao je u vidu odluke da se sa novom ukrajinskom Vladom definitivno sklopi Sporazum o pridruživanju. U septembru 2014. godine Evropski parlament i Ukrajinski parlament ratifikovali su predmetni Sporazum. Takođe, Unija je preuzela posredničku ulogu u pregovorima Rusije i Ukrajine oko snabdevanja gasom. Sa namerom da pruže podršku dijalogu između novoizabranog ukrajinskog predsednika Porošenka i ruskog predsednika Putina, predstavnici EU prisustvovali su sastanku Evroazijske carinske unije u Minsku.

Za EU je, čini se, najvažnije bilo da sačuva (prived) unutrašnjeg jedinstva u pogledu spoljnopolitičkog odgovora na „rusku agresiju“ u Ukrajini. Još uvek su živa sećanja na „iračku krizu“ unutar EU iz 2003. godine (i čuvenu izjavu tadašnjeg američkog državnog sekretara Donalda Ramsfelda o podeli na

²³ Navedeno prema: Richard Sakwa, „The death of Europe? Continental fates after Ukraine“, *International Affairs*, op. cit., p. 569.

²⁴ Videti: Council Regulation (EU) No 1351/2014 concerning restrictive measures in response to the illegal annexation of Crimea and Sevastopol, kao i Council Regulation (EU) No 1290/2014 amending Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilizing the situation in Ukraine, and amending Regulation (EU) No 960/2014 amending Regulation (EU) No 833/2014.

„staru“ i „novu“ Evropu). Teoretičari su uvek navodili ovu podelu kao pokazatelj da su spoljnopolitičke preference članica Unije dijametralno suprotne i, sledstveno da zaključče, da pod takvim uslovima EU nikada neće postati istinski globalni akter. Jer, planovi za uspešno spoljnopolitičko delovanje ne mogu biti ostvareni bez svesti o zajedničkom interesu.²⁵ S obzirom da je u ukrajinskoj krizi Unija u odsudnom trenutku demonstrirala zajedništvo u osudi politike ruskog predsednika (uprkos pragmatičnim interesima pojedinih njenih članica da se ne zaoštavaju odnosi sa Rusijom), da li to znači da je ona sada kao celina spremnija da na svetskoj sceni zauzme ulogu koja se od nje očekuje? Ili koju, pak, od nje očekuju SAD?²⁶ Priklanjajući se spoljnopolitičkim stavovima SAD-a, EU preti opasnost da se sve više dovodi u pitanje njena proklamovana mirnodopska orijentacija i privrženost multilateralnim institucijama.

4. Ukrajina „zarobljena“ između „Istoka“ (ruskog neorevizionizma²⁷) i „Zapada“ (novog agresivnog atlantizma)

Prema preovlađujućem narativu na Zapadu, Rusija jedina snosi odgovornost za slom posthladnoratovskog bezbednosnog poretka. Njena želja da potčini Ukrajinu i protiv njene volje je inkorporira u regionalnu integraciju pod svojim patronatom, izazvala je najozbiljniju krizu od okončanja Hladnog rata. Ovako uprošćena slika stvari pati od ozbiljnih manjkavosti. Stavimo na trenutak ukrajinsku krizu u širu perspektivu projekcije odnosa moći u međunarodnim odnosima.

U grehe Putinove Rusije, naspram i ovako krhkog međunarodnog poretka, ubrajaju se inkorporacija Krima u sastav Ruske Federacije, kao i tzv. Putinova doktrina po kojoj je Rusija zadržala za sebe pravo da interveniše u bivšim sovjetskim republikama kada smatra da su u njima ugrožena prava etničkih Rusa. Osnovni problem sa Krimom leži u činjenici da je Ukrajina 1994. godine pristala da se odrekne svog pozamašnog nuklearnog arsenala preostalog iz vremena Sovjetskog Saveta, u zamenu za određene bezbednosne garancije.²⁸ U Budimpeštanskom memorandumu (*Budapest*

²⁵ Pol Tejlor, *Kraj evropske integracije*, op. cit., str. 16.

²⁶ „SAD imaju mnogo razloga iz istorije i geopolitike da učvrste svoje odnose sa EU ne bi li sprečile njeno skretanje u politički vakuum; SAD, odvojene od Evrope u politici, ekonomiji i odbrani, postaću u geopolitičkom smislu ostrvo na obalama Evrozije (...)\", Henry Kissinger, *World Order*, Allen Lane, London, 2014, p. 95.

²⁷ Navedeni izraz pozajmljen je iz radova profesora *Sakwa*. Videti: „Za razliku od Nemačke u periodu između dva svetska rata, Rusija nije revizionistička sila, iako dovodi u pitanje sadašnju ravnotežu između moći i legitimiteta u evropskoj posthladnoratovskoj pogodbi.“, Richard Sakwa, „The death of Europe? Continental fates after Ukraine“, *International Affairs*, op. cit., p. 571. „Radi se o 'neorevizionizmu' koji ne dovodi u pitanje osnove međunarodnog poretka, već nastoji da osigura da Rusija i ostale sile u usponu budu tretirane kao jednake u tom poretku“, *Ibid.*, p. 572.

²⁸ Lamberto Zannier, „Ukraine and the Crisis of European Security“, op. cit., p. 46.

Memorandum on Security Assurances) Rusija i druge nuklearne sile su se obavezale da će ukrajinski teritorijalni integritet i nezavisnost biti zaštićeni. „Repatriacijom“ Krima i ona najopštija, vrhovna norma međunarodnog prava – *pacta sunt servanda* dovedena je u pitanje. Ipak, od najveće je važnosti naglasiti da nije Rusija ta koja je u posthladnoratovskom poretku prekršila pravila. SAD i NATO su prvi počeli da uvode nove koncepte i široko tumače norme međunarodnog javnog prava, polazeći pravo da intervišu na bilo kojoj tački planete kada im se to učini oportuno.²⁹ Po nekim autorima upravo je iz politike Zapada prema SR Jugoslaviji, Rusija „izvukla određene lekcije“: prvo, NATO i SAD, uz podršku EU, ne ustručavaju se da pribegnu vojnoj intervenciji ne bi li uticali na promenu režima u situacijama u kojima im to odgovara; i drugo, jednostrana vojna intervencija može se sprovesti čak i bez eksplicitnog mandata Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i uprkos protivljenju Rusije.³⁰

Interesi SAD-a u svetskoj politici teško da su ikome nepoznanica – one po svaku cenu žele da održe hegemoniku poziciju. Širenje NATO pakta na istok očigledan je pokazatelj takvih tendencija. „Suština posthladnoratovskog opstanka i proširenja na istok NATO, vojnog saveza kojim dominira Amerika, upravo je u tome da se stavi pod kontrolu Istočna Evropa, kako bi se Rusija bacila u bezbednosno neravnopravan položaj i bila prinuđena da se odrekne svoje nezavisnosti i statusa velike sile.“³¹ Tretirana od strane Zapada kao neprijatelj, i nakon okončanja Hladnog rata, Rusija je na kraju to zaista i postala.³²

Definitivno razrešenje ukrajinske krize još uvek nije na vidiku, ali skorašnje akcije velikih sila učinile su međunarodni poredak daleko nesigurnijim. Propagiranje agresivnog atlantizma dovelo je do daljeg opadanja značaja Ujedinjenih nacija i zanemarivanja načela i normi međunarodnog prava. Pred EU je izazov pozicioniranja u ovom novom globalnom poretku – povratak izvornim principima koji su rukovodili njeno stvaranje ili nastavak utapanja u politiku agresivnog atlantizma.

²⁹ „(...) mi na Zapadu imamo sklonost da tumačimo međunarodno pravo na način na koji nam se u datom trenutku učini prikladnim, što nam se kasnije, kada se okolnosti promene može osvetiti. Zapravo tipični primeri su priznanje unilateralno proglašene nezavisnosti Kosova ili događaji koji su vodili padu diktatora Sadama Huseina i pukovnika Gadafija.“, Thierry de Montbrial, „The Ugly Crisis: Ukraine, the West, and Russia“, *Horizons*, winter 2015/issue no. 2, p. 77.

³⁰ Hiski Haukkla, „From Cooperative to Contested Europe? The Conflict in Ukraine as a Culmination of a Long-Term Crisis in EU-Russia Relations“, *Journal of Contemporary European Studies*, Vol. 23, No. 1, 2015, p. 29.

³¹ Vladimir Trapara, „Savremeni značaj Makinderovog koncepta istočne Evrope: slučaj ukrajinske krize“, op. cit., str. 35.

³² Richard Sakwa, „The death of Europe? Continental fates after Ukraine“, *International Affairs*, op. cit., p. 566.

Zaključak

Zaključićemo da bi najveća opasnost za EU u budućnosti mogla da se pojavi u vidu osetnog umanjenja njenog uticaja, a sledstveno i vere u njenu sposobnost da se nosi sa unutrašnjim i spoljnim izazovima. Naročito, ukoliko krizne situacije postanu njeni česti pratioci. U vrhu evropske političke agende, ekonomsku krizu u evrozoni zamenila je spoljnopolitička kriza u Ukrajini, da bi u sadašnjem momentu sve oči bile uprte ka finansijskim problemima Grčke. U nastupajućim godinama Unija će morati da se suoči sa kampanjom koja će se voditi u Britaniji protiv članstva u EU.

Ekonomska kriza pokazala je da isključivo utilitarni porivi, odnosno ekonomska korist kao dominantan motiv za prihvatanje obaveza iz članstva u Uniji naroda Evrope, ne predstavlja uvek dobitni izbor. Članstvo u Uniji nosi sa sobom, pored nezanemarljivih koristi, i političke i ekonomske troškove za Vlade zemalja članica. Zatim, jednom kada je strah od ponovnog rata u Evropi (ili kako pokazuje kriza u Ukrajini, makar u većem delu zapadne i srednje Evrope) izbledeo,³³ a evropski identitet nije u dovoljnoj meri izgrađen i biće ga daleko teže izgraditi u Uniji koja konstantno uvećava svoje članstvo, nameće se pitanje kohezivnog faktora koji će mnogobrojne države članice držati zajedno. Ukoliko se odustalo od federalističke vizije budućnosti Evrope, pred EU je imperativ pronalaska dovoljno privlačne alternative. Da li ovaj agresivni i ekspanzionistički atlantizam (koji ide „ruku pod ruku“ sa neoliberalnom paradigmom i odbacivanjem socijaldemokratskih vrednosti), a koji posebno zagovaraju SAD i državnici „nove Evrope“, poseduje privlačnu snagu za evropske građane? Podsetimo se, kao jedan od najvećih uspeha Unije slavilo se njeno proširenje na istok kontinenta. Hvaljena je njena sposobnost da mirnim putem podstakne demokratsku transformaciju nekadašnjih autoritarnih režima.³⁴ Ali, šta ako je u krajnjem, najveći efekat velikog istočnoevropskog proširenja, u stvari (ne)povratna transformacija same Unije iznutra?

U radu se zastupao stav da EU, ukoliko želi da povрати svoj urušeni međunarodni kredibilitet, ali i da prevaziđe ukupnost krize u koju je zapala, mora da učini kvalitativni zaokret od sadašnje, u najvećoj meri geopolitičkim interesima determinisane politike, ka političkim vrednostima koje mnogi smatraju (ili su barem ranije smatrali) specifičnim za EU. Delom se radi o

³³ „U trenutnoj krizi često se postavlja pitanje zašto bi uopšte trebalo da nastavimo da se držimo EU, a da ne pominjemo stari cilj ‘sve bliže političke Unije’, sada kada je prvobitni motiv, učiniti nemogućim ratove u Evropi, iscrpljen.“, Jürgen Habermas, *The Crisis of the European Union - A Response*, op. cit., p. 1.

³⁴ „Dok su se SAD u borbi za demokratiju oslanjale na brutalne vojne intervencije, sa najskorijim primerom u Avganistanu i Iraku, EU je koristila svoju meku moć da postigne isti cilj u svom regionu, nudeći u zamenu, perspektivu članstva koju nijedna zemlja nije želela da odbije.“, Jan-Werner Mueller, „Eastern Europe Goes South: Disappearing Democracy in the EU’s Newest Member“, *Foreign Affairs*, March/ April, 2014, p. 14.

vrednostima koje se vezuju za njenu meku moć, poput širenja demokratije mirnim putem,³⁵ a delom onim koji su tekovina samog političkog sistema EU, poput jedinstvenog tržišta bez barijera. Dakle, suprotno uvreženom mišljenju koje sugerise da EU treba da učini sve da poprими odlike istinskog strateškog ili globalnog aktera u međunarodnim odnosima.

Bibliografija

- Habermas, Jürgen, *The Crisis of the European Union – A Response*, Polity Press, Cambridge, 2012.
- Igrutinović, Milan, „Evropska spoljna politika na dvostrukom koloseku promena: uticaj novih institucionalnih rešenja i pitanje aktuelne globalne uloge“, *Pravo i društvo*, br. 1, 2012.
- Janjević, Milutin (prir.), *Konsolidovani Ugovor o Evropskoj uniji*, Službeni glasnik, Beograd, 2009.
- Jović-Lazić, Ana, *Odnosi između Evropske unije i Ruske Federacije, kraj XX i početak XXI veka*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2015.
- Kissinger, Henry, *World Order*, Allen Lane, London, 2014.
- Mearsheimer, John J., „Why the Ukraine Crisis Is the West’s fault“, *Foreign Affairs*, Internet: <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>
- Montbrial De, Thierry, „The Ugly Crisis: Ukraine, the West, and Russia“, *Horizons*, winter 2015/issue no. 2.
- Nye, Joseph S., „The Future of Russian-American Relations“, *Horizons*, winter 2015/issue no. 2.
- Sakwa, Richard, *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, I.B. Tauris, London, New York, 2015.
- Sakwa, Richard, „The death of Europe? Continental fates after Ukraine“, *International Affairs*, 91:3 (2015), John Wiley & Sons Ltd.

³⁵ Iako je na ovom planu EU nesporno postigla ogroman uspeh (pacifikacija i demokratizacija posleratne Nemačke, preobražaj Zapadne Evrope u „zonu stabilnog mira“, ali i njeni kasniji uspesi u pogledu jačanja nacionalnih demokratskih institucija koje su zamenile nekadašnje autoritarne u pojedinim njenim članicama), određena upozorenja nisu na odmet: prvo, ne sme se zaboraviti da joj je mirna demokratizacija pošla za rukom isključivo unutar sopstvenih granica, a da se na nekim drugim mestima itekako priklonila „političkim silama“; drugo, konsolidacija demokratije u istočnoj Evropi po okončanju Hladnog rata, slavljeno kao jedno od najvećih dostignuća EU, danas je u pojedinim njenim članicama (Mađarska, Rumunija) suočena sa mnogobrojnim izazovima (fenomen koji je u literaturi označen kao *democratic backsliding*); i treće, u svetlu sadašnjih događaja, nije na odmet zapitati se da li je asistencija EU za pomoć u procesu unutrašnje demokratizacije uslovljena potpunom predajom spoljnopolitičkog suvereniteta Severnoatlantskoj alijansi i obavezi da se na spoljnom planu podrži agresivna ekspanzionistička politika „pod velom“ demokratskih i univerzalističkih vrednosti.

- Tejlor, Pol, *Kraj evropske integracije* Albatros plus i Službeni glasnik, Beograd, 2010.
- Trapara, Vladimir, „Savremeni značaj Makinderovog koncepta istočne Evrope: slučaj ukrajinske krize“, *Međunarodna politika*, god. LXV, br. 1155-1156, jul-decembar 2014.
- Werner Mueller, Jan, “Eastern Europe Goes South: Disappearing Democracy in the EU’s Newest Member”, *Foreign Affairs*, March/April, 2014.
- Zannier, Lamberto, “Ukraine and the Crisis of European Security”, *Horizons*, Belgrade, winter 2015/issue no. 2.

Dragana DABIĆ

COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY OF THE EUROPEAN UNION TO THE UKRAINIAN CRISIS

ABSTRACT

This paper represents the argument that in the Ukrainian crisis, the EU, not only has fallen short to rise up to the seriousness of the situation (after all, as in past turmoil's on European soil), but for the first time in its history, has found itself in the role of a serious instigator of an international conflict. Faced with the disastrous consequences of its aggressive and hasty "Europeanization" of the "new" East of Europe (emphasizing the rights to the normative hegemony guided by dominant geopolitical motives), once the conflict flared up, threatening to cause immense consequences for the stability of the post-Cold War security order, it did not have many options but to conform to the policy of the United States. By these actions another opportunity was neglected in the field of foreign policy to formulate a specific European approach that would truly be concerned about the values that are embedded into its Founding Act (Peacemaking and unifying project). The paper concludes that if it wants to regain its damaged international credibility, the EU needs to make a qualitative shift from the current policies predominantly shaped by geopolitical interests, toward political values that many believe are specific to the EU. Partly, this is about the values that are related to its soft power and partly to those that represent the legacy of the political system of the EU, such as the single market without barriers.

Key words: Ukrainian crisis, Eastern Partnership, Common Foreign and Security Policy of the EU, the soft power of the EU, Atlanticism.